

NEMES NAGY ÁGNES

Kain, Ábel, gimnázium

Amikor átfogattam kamaszkori bibliámat, hogy segítsek memóriámnak valamilyen „legkedvesebb” verset választani, az egyik széttépett oldal maradékán Kain és Ábel históriájára esett a pillantásom. Ez ugyanis afféle szakadt, hiányos, háborút-járt biblia; van szebb is, épebb is, de valahogy ezt kedvelem. Azonnal el is hessegettem a gondolatot: ugyan miért beszélnek Kainról és Ábelről; nézzük csak Ézsaiást, Jánost, a Korinthusbeliekhez írt első levelet. De hiábavaló volt a rügődozásom; addigra már ellenállhatatlanul terjedt szét bennem egy régi, iskolai történet emléke, aminek kétségkívül van valami felszínes köze Ábelhez és Kainhoz, de voltaképpen másról szól, talán a történelem egy szeletéről, talán egy eltűnt, elfelejtett gyerekcsoportról, amely .... Nem, nem igaz. Nem igaz, hogy a kapcsolat felszínes az emlék és az emlékeztető jel között. Van itt valami mélyebb összefüggés, valami lappangó, erős kapocs, csak éppen képtelen vagyok rájönni: mi a titka. S ha már mindenáron szóhoz akar jutni, hadd mondja el a történet önmagát.

Eljutottunk a tananyagban Vörösmarty Mihály költészetéig, abban is „A vén cigány”-ig. Eljutottunk, mégpedig az 1950-es évek valamely pillanatában, a magyar közoktatás Petőfi Gimnázium nevű fiú-tanintézetében. Rám várt, mint tanárra, hogy a szöveg alaposabb ismertetésével szolgáljak a tanulóifjúságnak. Mivel az adott körülmények közt sem tudtam megfelekedezni Vörösmarty iránti heves hódolatomról, igyekeztem gyorsan túlesni a verselemzés előtti szükséges tudnivalókon: a szöveg életrajzi elhelyezésén, nehezebb sorok, szavak feloldásán, az úgynevezett tárgyi utalások tisztázásán. Ez utóbbi körben futólag megemlítettem a „*Gyilkos testvér botja zubanását*” is, s hozzáfűztem mellékesen: ez a sor persze Kain és Ábel történetére utal. És akkor észrevettem valamit.

Észrevettem, amire a tanár aránylag hamar felfüel: valami megváltozott az osztály hangulatában. De mi? És miért? Eddig nyugodtan, legfeljebb némi unalommal vették tudomásul a tanár elkerülhetetlen száj-jártatását, de most egyszerre fölemelték a szemüket. Szinte minden padosorból csodálkozó, vagy inkább csodálkozóan üres pillantások meredtek rám. Álltam a katedrán. Szembenéztem az osztállyal. Mi történt? Olyan széleseben gondolkoztam, olyan képtelen találgatásokkal próbálkoztam magamban, amilyeneket csak az ilyen kényes pillanatok képesek előhívni.

— Ti nem ismeritek Kain és Ábel történetét? — kérdeztem végül. Az osztály azonnal megkönnyebbült. Hááát... mondták egyesek bizonytalanul. Nem... mondták mások határozottan. Szóval: eltaláltam. Nem ismerik Kaint és Ábelt. Most, utólag, bizonyosra veszem, hogy voltak ott jó néhányan, akik ismerték, csak nem merték bevallani, mások viszont valóban nem tudtak semmit. Álltam a katedrán, azon a szálkásra kopott, szomorú kis deszka-alkotmányon, ami a magyar pedagógia helye, és meg kellett támaszkodnom az asztalban. Hiszen tudtam én ezt, hogyne tudtam volna, elvégre az ötvenes éveket írtuk, s minden másodpercünk fogyhatatlanul emlékeztetett a dátumra, amelyben éltünk. De hogy ennyire ... hogy így ... Akkor voltaképpen hol kezdjük az úgynevezett európai kultúra ismertetését? Most talán meséljem el nekik — Vörösmarty egy verssora alkalmából — a Bibliát? Vagy térjek ki a költő nyelvzsépségeire? A művészet lánglelkű hatalmára? A

kultúra pusztulásának kísértete úgy ütött nyakszirten azon a kopott katedrán, hogy szédülten bámultam bele diákjaim — véten — kamaszarcába.

Hogy bonyolultabb legyen a dolog: ott ültek az osztályban a koreai diákok is. Ki emlékszik rájuk? Ki emlékszik arra a ferde szemű gyerekcsoportra? A koreai háborúban összegyűjtöttek egy csomó észak-koreai hadiárvat, elhagyott gyereket és szétosztották őket a közép-európai országok között. Mi is kaptunk egy csoportot; fent laktak a Szabadság-hegyen, egy szép villában, az volt az internátusuk. Némi nyelvi előkészítés után beömlesztették őket különféle iskolákba. Mindez voltaképpen helyénvaló volt. Csak — sajna — gőzölgött belőle az a tökéletesen elhibázott, parancsra-rendelt, agit-prop jóságosság. A koreaiak megjelenésével az iskolában elkezdődött beláthatatlan nehézségeink sora. Hiszen alig gagyogtak valamit magyarul; nekünk — ritka szerencsénkre — akadt egy tanártársunk (hadd álljon itt a neve: Sövény Aladár), aki valamikor, hobbiból, foglalkozni kezdett a távol-keleti nyelvekkel, kínaival, japánnal, majd áttért a koreaira. Ő lett az új fiúk pásztora. De pásztoroltuk őket mindnyájan, nagy tömegű különórát nyújtva okulásukra. Életkoruk is eltérő volt: akadtak köztük piciny természetű fiúcskák, gyönyörű keleti babák, simogatni való kised-képűkkel, és akadtak magas, szikár, fiatal férfiak, koránmegvésett arcuk furcsán komorlott a kamaszfejek fölött.

De nem ez volt a fő baj, ez a pedagógiai nonszensz, nyelvtudásban, életkorban. Hanem az, hogy magyar osztálytársaik utálták őket. Utálták őket csak úgy, infantilis idegengyűlöletből, utálták rejtett ellenállásból — hiszen ittlétük szüntelen politikai propaganda ürügye volt —, és utálták, mert mindig jó osztályzatot kaptak. Mondják, kérem, hogyan lehet osztályozni egy magyarul csak dadogni tudó személyt Szkhárosi Horvát András 16. századi életművéből? Elprédikáltuk mi ezt százszor magyar diákjainknak: értsétek meg, nem tudnak magyarul, árvák, háborúból jöttek — de hát meg bírja-e érteni egy kamaszgyerek azt a flagráns igazságtalanságot, amit naponta lát, hogy a másik fiú egyetlen mukkanásért megkapja a jelest, őt meg komolyan osztályozzák? Azok az örökös torzsalkodások, titkos verekedések! Amelyeket mindig a mieink kezdeményeztek. Az a poshadtan izzó légkör! Amelyben megfogja a lerongyolt magyar gyerek a koreai fiú sötétkék, szomorúan-meleg egyenkabátját és azt sziszegi a fülébe: ez is az én apám adójából van.

Közben micsoda életsorsok a keletiek mögött! Az egyik gyerek, véletlenül belekeveredve a tűzvonalba, sebesült öccsét hátra vette, és elküszött vele valami csöndesebb zugba. Mire odaért, öccse — a hátán — halott volt. Ilyenek jártak hozzánk iskolába. A legmeghökkenőbb az volt, hogy ezek a fiúk tanultak. Tanultak és tanultak. Nemcsak diáktársaik, mi, tanárok is tátott szájjal bámultuk, micsoda feszült vas-erővel küzdik magukat előre, nehéz, finnugor nyelvünkben. Dolgoztak éjjel-nappal, mint a megszállottak. Az egyik zseniális kölyök még a Lear királyt is elolvasta, éppen Vörösmarty gyönyörű, de nyelvileg komiszul nehéz fordításában.

— Miért olvastad el, K. O. ? — kérdeztem tőle. — Mondtam, hogy nektek nem kell elolvasnotok. — De azt is tetszett mondani — felelte választékos magyarsággal —, hogy Shakespeare elsődrendű európai érték és hogy a fordítás kiváló. Én két európai nyelven tudok: oroszul és magyarul. Gondoltam: magyarul olvasom Shakespeare-t.

Egyetlenegyszer mertem megkérdezni, külön tanuló körben, valamelyiküktől: És nálatok milyen vallás van? Vagy milyen vallások vannak? — A fiú lesütötte a szemét, várt egy picit, aztán szinte kilökte-kipréselte a szót: Buddizmus. — Így mondta: buddizmus, *b* betű nélkül. Azonnal megértettem a hangsúlyából, hogy ezt nem lehet firtatni. Nem is firtattam. De akkor, amikor magyar diákjaim nem ismerték Kain és Ábel történetét, nagyon is tisztában voltam nemcsak bibliai tudatunk rendkívül gyors erőzójával, hanem ugyanakkor bele kellett látnom hitek és kultúrák végtelen keresztútjaiba: ferde szemű diákjaim *nem is ismerhetik* Kaint és Ábelt. Kain és Ábel. Ábel és Kain. Nem éppen szívderítő történet;

Vörösmarty Vén cigánya sem szívterítő. Talán Ábel sem volt olyan gáncstalan, mint hinni szeretjük. Hiszen Kain hosszan vitázott vele — „és szól, beszél vala Kain Ábellel, az ő atyjafiával” —, talán sértő volt Ábel, nagy, állatsújtó taglójával fenyegető. Akkor mégis úgy kapdostam gondolataimban Ábel után, mint aki éppen elveszít valami pótolhatatlant, megnevezhetetlent.

(Hogy mi lett a koreai diákokkal? Elég különös história. 1956-ban lerohantak a Szabadság-hegyről, s nemcsak lázasan összeölelkeztek az ifjú felkelőkkel, hanem, harcismertők lévén, igen hasznos gondolataik is támadtak. Tőlük származott a „kenőszappant a tankok alá” ötlete, sőt a Móricz Zsigmond körtéri palacsintasütő-hadművelet szintén — legalábbis így beszélte az akkori népszáj. A palacsintasütő fontos eszköz. Ki kell rakni sok-sok palacsintasütővel az utcát, akkor a tank megáll, a tankos kinyújtja hosszú, aknakereső rúdját, úgy tapogatja végig a gyanús tányéraknákat. Mindenesetre a koreai diákokat 1957-ben összeszedték, s bár fegyverük sosem volt, helytelen magatartásuk miatt visszatoloncolták Koreába. Nem láttuk őket többé. Sem a kerek arcú kisdiaókat, sem a lángeszű, elegáns Shakespeare-olvasót. Hogy miért viselkedtek így, keserves iskolai tapasztalataik után? Sejtelmem sincs róla. Talán jobban értettek magyarul, mint mi gondoltuk. Ki tudja? Talán még Kain és Ábel történetét is ismerték — egy csöppet sem gáncstalan Ábel történetét.)

Ezt találtam a Biblia egy szakadt lapján.

VARGA IMRE

Lehullt a hó, erdei sétáimra emlékezem

*Világosul az erdő.
Fehér szikrákkal ég a fák között.
Törzsekbe visszacsurgó nedvek,
most itt lucsognak; él, él a nyirok.
Zöld susogást tudóm kibont.
Az volt a beszéd köztünk, de hányszor!
A kormot odabagytam, a széngázt.
Dübeimből, önzéseimből, irigységemből
falánkságomból épült az erdő.
Megszépült tőlük; bennem hogy élek.
Mert ő vagyok most is;
piros csipkebogyók íze szememben,
tüskéik nem szúrhatnak, mert
óvnak odabent. Ül tűzben a bokor
a téli havon és gondol. Önmagam.
Öröm már van. Szeretet. Várjuk,
hogy tartalomként betöltse
majd a karácsony.*